

Міхно О. П. Михайло Кравчук як організатор української освіти / О. П. Міхно // Міжнародна науково-практична конференція «Математика в сучасному технічному університеті», 19-20 квітня 2013 р., Київ : Матеріали конф. — К. : НТУУ «КПІ», 2013. — С. 384—386.

МИХАЙЛО КРАВЧУК ЯК ОРГАНІЗАТОР УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

О. П. Міхно

Педагогічний музей НАПН України, Київ, Україна,
amihno@ukr.net

За останні роки опубліковано чимало ґрунтовних праць, присвячених науковому доробку та трагічній долі Михайла Пилиповича Кравчука (Н. Вірченко, В. Гайдей, В. Добровольський, О. Гнепа, М. Сорока та ін.). Однак викладацька й адміністративно-педагогічна діяльність ученого протягом 1917-1920 років у аспекті розвитку української національної школи висвітлена наразі недостатньо, а відтак потребує спеціального дослідження. Спробуємо систематизувати подвижницьку працю М. Кравчука в означений період і з'ясувати його роль у становленні української національної освіти.

Світогляд та патріотичні переконання М. Кравчука сформувалися у родині та під час навчання в Луцькій гімназії та Київському університеті Св. Володимира, адже «освіта - це передусім духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей» [4, с. 241]. Студентом він часто бував в Українському клубі (вул. Велика Володимирська, 42), у Троїцькому народному домі (нині – Національний театр оперети), де український театр під керівництвом Миколи Садовського ставив свої вистави. Це, безперечно, вплинуло на формування світогляду та національної свідомості М. Кравчука. Усвідомивши, що без створення національної наукової термінології неможливий розвиток не лише науки, але й держави, він уже на старших курсах університету став працювати над створенням наукової української математичної термінології. І в 1917 році видавництвом Київського товариства шкільної освіти були видані у двох частинах його проекти геометричної та алгебраїчної термінології [1].

Після закінчення університету з вересня 1914 протягом року Михайло Пилипович – позаштатний учитель математики у Київській приватній гімназії Л. Жука. Цей перший практичний учительський досвід залишив у житті М. Кравчука глибокий слід: він відбувся як педагог і дістав можливість реалізувати деякі свої студентські плани і мрії. Так, окрім суто вчительської роботи, він у співпраці з директором Л. Жуком та штатним учителем математики Г. Руденком розробляє математичні курси українською мовою, що тоді заборонялось законом. Оскільки у цій гімназії навчалось багато українців, розроблені україномовні математичні курси тут же і апробувалися. Поза всяким сумнівом, педагогічний досвід, здобутий у цій гімназії, допоміг М. Кравчуку в майбутньому в розбудові української національної школи.

1917 рік - час епохальних політичних змін у житті нашого народу. У цей період видатний математик викладав у Києві в новостворених Першій українській гімназії ім. Т. Шевченка та Другій українській гімназії ім. Кирило-Мефодіївського Братства, Українському Народному Університеті.

Наголосимо, що головна увага в українських гімназіях приділялася формуванню національної свідомості учнів, тобто такій організації навчально-виховного процесу, де панував дух національного виховання. Характерною особливістю навчально-виховного процесу українських гімназій було проведення заходів, присвячених визначним історичним подіям. Зокрема, 9 листопада 1917 р. у Першій українській гімназії імені Т. Шевченка було проведене свято з приводу проголошення Третього Універсалу, 25 лютого 1918 року - роковини Т. Шевченка. А на Різдвяні свята було влаштовано колядковий похід учнів гімназії до відомих українських письменників і громадських діячів. Так, у журналі «Вільна українська школа» за 1918 рік (№7, березень) читаємо, що в супроводі директора В. Дурдуківського гімназисти обійшли з колядкою таких поважних людей: І. Нечуя-Левицького, С. Русову, С. Єфремова. Л. Старицьку-Черняхівську, С. Тобілевич, І. Стешенка, М. Грушевського, С. Черкасенка та ін [6, с. 187]. «Метою цього походу, крім

організації дітям святкової розваги, було з одного боку – поновлення старовинного звичаю, а з другого – ознайомлення дітей з відомими українськими діячами і збільшення цим в них активного інтересу до громадського і культурного життя України. І треба зазначити, що ця просвітницька мета здійснилась якнайкраще» [6, с. 188].

У 1918-1919 роках Михайло Кравчук брав активну участь у становленні національної освіти, здійснюючи ефективне управління Українськими Підготовчими до Університету Курсами і віддаючи цій справі чимало зусиль. Діяльність Курсів розпочалася разом із відкриттям 5 жовтня 1917 року Українського Народного Університету (УНУ). До речі, відбулася ця подія в приміщенні Педагогічного музею. Умовою вступу до новоствореного навчального закладу було свідоцтво про закінчення 6 класів гімназії. Отже, курси мали на меті підготувати молодь, яка не мала освіти за шість класів гімназії, до вступу в УНУ. Діяльність Курсів сприяла поширенню наукових знань серед української молоді, забезпечувала зарахування здібних абітурієнтів до університету. Про роль, яку відіграв М. Кравчук у налагодженні роботи курсів, промовисто свідчить той факт, що молодь попростому називала курси «бурсою Кравчука». Дійсно, обличчям і головним репрезентантом курсів був Михайло Пилипович, на якого лягла основна організаційна робота щодо налагодження їх ефективної діяльності.

Напружена політична обстановка в місті, часті зміни влади, постійна загроза арешту змусили М. Кравчука залишити Київ. Михайло Пилипович стає учителем математики та директором Саварської школи Богуславського району Київської області. Майбутній академік працював у цьому навчальному закладі у 1919-1921 роках. Тут він мав можливість реально втілити свої педагогічні задуми. Крім безпосереднього навчання, велика увага у школі приділялась виявленню та вихованню обдарованих учнів, розвитку дитячої самодіяльності, проведенню подорожей. Тож цілком закономірно, що наслідки такої роботи директора та педагогічного колективу були вражаючими. Вихованці М.

Кравчука при вступі до технікумів та вишів демонстрували глибоке знання математики, працьовитість та прагнення до знань. Деякі випускники Саварської школи стали відомими вченими та інженерами, серед них - Архип Люлька, згодом – академік, генеральний конструктор авіаційних двигунів [5, с. 249]. А. Люлька згадував добре ім'я свого вчителя з незмінною повагою та вдячністю впродовж усього життя, а у його московській квартирі поряд із портретом Т. Шевченка знаходився портрет М. Кравчука. Це дуже промовиста деталь, що яскраво свідчить про винятково важливу роль учителя у процесі навчання і виховання, які М. Кравчук-педагог вважав нероздільними ланками освітнього процесу.

Принагідно нагадаємо, що М. Кравчук як людина виключно гуманна, чуйна, як справжній учитель відіграв вирішальну роль у долі майбутнього будівничого космічних кораблів Сергія Корольова – допоміг йому, тоді ще молодому одеському робітникові, подолати бюрократичні перешкоди й вступити до Київського політехнічного інституту.

Болісно відчуваючи нестачу шкільних підручників, учений у 1920 році написав «Геометрію для семирічних трудових шкіл» (96 рукописних сторінок). Рукописний варіант цієї книги, було знайдено у листопаді 2005 року на горищі хатини с. Саварка. Кожен абзац цього невеликого підручника збагачує математичну термінологію. Наприклад, такі терміни М. Кравчука, як відтинок, проста, довід, поперечник, кутомір, осередок кола, рівнобіжна, стична та багато інших, ніяк не ввійдуть до вжитку у сучасній математичній термінології. У рукописі подані цікаві задачі та методи їх розв'язання, які вимагають від учня гнучкості міркування, творчого і логічного мислення, впертості, наполегливості [7, с. 47].

Отже, завдяки енергійній самовідданій педагогічній, організаційній та управлінській діяльності М.Кравчука протягом 1917-1920 років збулись його накреслення щодо розвитку української національної школи. Робота у київських Першій та Другій українських гімназіях допомогла здійснити мрію

М. Кравчука про рідномовну освіту, ефективне керівництво Українськими Підготовчими до Університету Курсами сприяло вступу до університету здібної української молоді, його підручники українською мовою, наполеглива систематична праця над створенням української математичної термінології стали надійним фундаментом української математики.

Список літератури

1. Вірченко Н. О. Велет української математики / Н. О. Вірченко. – К. : Задруга, 2007. – 80 с.
2. Гайдей В. О. Михайло Кравчук і Київський політехнічний інститут / В.О. Гайдей // Дивосвіт : Всеукраїнський науково-популярний журнал. – 2012. – № 1. – С. 6-8.
3. Гнепа О. В. Обстоювання М. Кравчуком інтересів національної школи / О. В. Гнепа // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : Науковий журнал / М-во освіти і науки України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка. – Суми, 2010. – № 8. – С. 8-15.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. - 376 с.
5. Добровольський В.О. М.П. Кравчук – український математик (до 110 – річчя з дня народження) / В.О. Добровольський // Українознавство. - 2002. – Число 3. – С. 247-256.
6. Колядки і вертеп в українській гімназії / Вільна українська школа. – 1918. – № 7. – С. 187-189.
7. Кравчук О. М. Організаційно-педагогічна діяльність М. П. Кравчука у 1919-1921 роках/ О. М. Кравчук, О. В. Гнепа // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / НАПН України, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Київ ; Вінниця : Планер, 2010. – Вип. 25. – С. 45-49.